

INTERMEZZO

Roland Barthes (1915-1980).

Ἐπιλογή, ἀπόδοση: Ἀντουανέττα Ἀγγελίδη

Ὁ Ρολάν Μπάρτ, συγγραφέας καὶ καθηγητὴς στὸ Collège de France, πέθανε στίς 26 Μαρτίου τοῦ 1980 χτυπημένος ἀπὸ αὐτοκίνητο. Ἦταν ἐξήντα τεσσάρων ἐτῶν.

Ἀπότομη διακοπή.

Λόγος κριτικός. Πολλαπλότητα μεθόδων, πού σκοπὸ ἔχει νὰ ἐλευθερώσει τὸν πληθυντικὸ τῶν κειμένων, ὁδηγεῖ στὴν πολλαπλὴ ἀνάγνωση καὶ τείνει στὴ μὴ κλειστὴ γραφή. Ἀπολαυστικά θεωρητικά κείμενα. Ὁ λόγος γιὰ τὴν αἰσθητικὴ γίνεται αἰσθητικός λόγος.

Μέσα ἀπὸ τὸ ἐκάστοτε ἀναλυόμενο ἀντικείμενο (διαφήμιση, ζωγραφικὴ, θέατρο, τροφή, μόδα, λογοτεχνία ἢ ἡ ζωὴ του), τὴ δηλωμένη διακειμενικότητα¹ ((Gide) - Sartre, Marx, Brecht - Saussure - Sollers, Julia Kristeva, Derrida, Lacan - (Nietzsche)) καὶ τὰ εἶδη ((ἐπιθυμία γραφῆς) - κοινωνικὴ μυθολογία - σημειολογία - κειμενικότητα - (ἠθική)) παραμένει ἡ ἐμμονὴ του στὴν πολλαπλὴ κριτικὴ, κριτικὴ πού ἐλευθερώνει τὸν πληθυντικὸ τῶν κειμένων. Ἄν κείμενα μὲ «ἀπόλυτο πληθυντικὸ» εἶναι σπάνια καὶ παραμένουν ὁ στόχος τῆς σύγχρονης γραφῆς, τὰ κείμενα πού ὑπάρχουν εἶναι «ἀτελῶς πληθυντικά», ἡ ἐλεύθερὴ κίνηση τῶν ἐννοιῶν σταματᾷ κάπου, δένεται, σταθεροποιεῖται κάποτε, δημιουργώντας τὶς προϋποθέσεις ἀνάπτυξης μιᾶς «ἀφηγηματικῆς δομῆς» τότε ὁ πληθυντικὸς ὑποδιβάζεται σὲ ἀπλὴ πολυσημία. Ἐδῶ βρίσκονται καὶ τὰ ὅρια τῆς κλασικῆς γραφῆς. Τὸ κλείσιμο τοῦ δυτικοῦ λόγου.

Ὁ πληθυντικὸς τῶν κειμένων βρίσκεται μὲ τὴν πολλαπλὴ ἀνάγνωση. «Τὸ ξαναδιάβασμα σώζει τὸ κείμενο ἀπὸ τὴν ἐπανάληψη· τὸ διάβασμα τότε δὲν εἶναι κατανάλωση, εἶναι παιχνίδι. Μὲ τὸ ξαναδιάβασμα δὲ βρίσκω τὸ «πραγματικὸ» κείμενο, ἀλλὰ τὸ πληθυντικὸ κείμενο: ἴδιο καὶ καινούργιο.» (S/Z, 23)². Ἐξ ἄλλου «τὸ “ἐγὼ” πού πλησιάζει τὸ κείμενο, εἶναι ἥδη τὸ ἴδιο μὲ πολλαπλότητα ἄλλων κειμένων, ὅπου κωδίκων ἢ ἀκριβέστερα: χαμένων (πού ἡ ἀρχὴ τους χάνεται)». (S/Z, 16).

Ἀλλὰ ἐάν ὁ Μπάρτ εἶναι ἀπ' αὐτοὺς πού, μαζί μὲ τὸν Baehelard, γονιμοποίησαν περισσότερο τὴ μεταπολεμικὴ λογοτεχνικὴ κριτικὴ, αὐτὸ ἔγινε ὄχι ἀπὸ τὸν θεωρητικὸ τῆς σημειολογίας, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ πρωτοπόρο μιᾶς καινούργιας ἀπόλαυσης τῆς ἀνάγνωσης, πού συνδέει ἐλεύθερα ὅλες τὶς ἐννοιες. Ἀρνεῖται τὸ σύστημα σάν ἐργαλεῖο, ἀποδέχεται τὸ συστηματικὸ σὰ γραφή (ὅπως ἔκανε ὁ Φουριέ). Ἡ πορεία του ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικότητα στὴν ἀπόλαυση τῶν κειμένων συνδέεται μὲ μιὰ ὅλο καὶ πρὶν ἀνοιχτὴ γραφή.

Ἀκολουθοῦν μερικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ Μπαρτικό «*décourage* χρόνου καὶ ἔργου» Roland Barthes, ἀποσπασματικὸ κείμενο τοῦ 1975, πού ἐκδόθηκε στὸ Παρίσι (Seuil). Ὁ αἰσθητικός

λόγος (σελ. 87), Ἡ γραφή ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ὕψος (σελ. 80), Ὁ κύκλος τῶν ἀποσπασμάτων (σελ. 96), Τὰ κορμὰ πού περνοῦν (σελ. 144), Πληθυντικός, διαφορὰ, σύγκρουση (σελ. 73), Ἡ ὕβρις (σελ. 51), Τὸ κείμενο σὰ σύμπτωμα (σελ. 174), Τί καιρὸ κάνει (σελ. 178). Οἱ ὑπογραμμίσεις καὶ τὰ εἰσαγωγικά στὴν ἀπόδοση τῶν κειμένων εἶναι τοῦ συγγραφέα. Τὸ φωτογραφικὸ ὕλικό, δὲν εἶναι εἰκονογραφικὸ, συνεχίζει τὸν ἀποσπασματικὸ λόγο τῶν κειμένων· τὸ κορμὶ του σὲ νεαρὴ ἡλικία, ἀργότερα κυρίως γραφήματα.

Ἰούνιος 1980

Ἀ. Ἀγγελίδη

1. Ὁ ἴδιος λέει ὅτι ἡ «διακειμενικότητα» (intertexte) δὲν εἶναι ἀναγκαστικὰ πεδίο ἐπιρροῶν· εἶναι μᾶλλον μιὰ μουσικὴ μορφὴν, μεταφορῶν, σκέψεων-λέξεων· εἶναι τὸ σημαῖον σὰ σειρήνα» (R.B., 148).

2. Στὸν πρόλογο αὐτὸ καὶ στὰ ἀποσπάσματα τοῦ Μπάρτ πού ἀκολουθοῦν, χρησιμοποιοῦνται οἱ ἀκόλουθες συντομογραφίες: ΑΠΚ, «Ἡ ἀπόλαυση τοῦ κειμένου» (Le plaisir du texte), 1973, ΜΥ, «Μυθολογίες» (Mythologies), ἀπὸ τὴν ἐκδόση τοῦ 1970, ΝΚΔ, «Νέα κριτικὰ δοκίμια» (Nouveaux essais critiques), ἀπὸ τὴν ἐκδόση τοῦ 1972, RB, Roland Barthes, 1975, S/Z, S/Z, 1970.

‘Ο αισθητικός λόγος

Δοκιμάζει νά διατυπώσει ένα λόγο πού δέν ἐκφέρεται στό ὄνομα τοῦ Νόμου καί/ἢ τῆς Βίας· πού ἡ διέπουσα ἀρχή του δέν θά εἶναι οὔτε πολιτική, οὔτε θρησκευτική, οὔτε ἐπιστημονική· πού θά εἶναι κατά κάποιο τρόπο τό υπόλοιπο καί τό συμπλήρωμα ὅλων αὐτῶν τῶν τρόπων ἀρθρώσης. Πῶς θά ὀνομάσουμε αὐτό τό λόγο; ἐρωτικό ἀναμφίβολα, γιατί ἔχει νά κάνει μέ τήν ἡδονή· ἢ ἴσως ἀκόμα: *αἰσθητικό*, ἀν προδλέπουμε νά συντείνουμε ὥστε αὐτή ἡ παλιά κατηγορία νά ὑποστῇ σιγά-σιγά μιᾷ ἐλαφριά στρέψη πού θά τήν ἀπομακρύνει ἀπό τήν παλινδρομική καί ἰδεολογική βάση της καί θά τήν πλησιάσει στό κορμί, στήν παρέκκλιση.

‘Η γραφή ἀρχίζει ἀπό τό ὕφος

Δοκιμάζει ἐνίοτε νά ἐφαρμόσει τό ἀσύνδετο, σχῆμα πού τόσο θαύμασε στόν Σατωμπριάν μέ τό ὄνομα ἀνακόλουθο (ΝΚΔ, 113): ποιά σχέση μπορεί νά ὑπάρξει ἀνάμεσα στό γάλα καί τούς ἰησοῦτες; Αὐτή ἐδῶ:

«... τά κλίκ, ἐκεῖνα τά γαλατερά φωνήματα πού ὁ ἔξοχος ἰησοῦτης, Βάν Γκίνγκεν, τοποθετοῦσε ἀνάμεσα στή γραφή καί τή λαλιά» (ΑΠΚ, 12). ‘Υπάρχουν ἐπίσης ἀναρρίθμητες ἀντιθέσεις (ἠθελημένες, κατασκευασμένες, ἐνισχυμένες) καί λογοπαίγνια ἀπ’ ὅπου ἀντλεῖ κανεῖς ἕνα ὁλόκληρο σύστημα (ἀπόλαυση: *πρόσκαιρη* / ἡδονή: *πρόωρη*). Κοντολογίς, χίλια ἴχνη μιᾶς ἐργασίας τοῦ ὕφους, μέ τήν πιό παλιά ἐννοια τῆς λέξης. ‘Ομως, αὐτό τό ὕφος δοθεῖ νά ἐξάρει μιᾷ νέα ἀξία, *τή γραφή*, πού αὐτή εἶναι ξεχείλισμα, παραφορά τοῦ ὕφους πρὸς ἄλλες περιοχές τῆς γλώσσας καί τοῦ ὑποκειμένου, μακριά ἀπό ἕνα *ταξινομημένο* λογοτεχνικό κώδικα (ξοφλημένο κώδικα μιᾶς καταδικασμένης τάξης). Αὐτή ἡ ἀντίφαση ἐξηγεῖται καί ἴσως δικαιολογεῖται ἔτσι: ὁ τρόπος γραφῆς του διαμορφώθηκε μιᾷ στιγμή πού ἡ γραφή δοκίμιον ἐπιχειροῦσε νά ἀνανεωθεί μέ τό συνδυασμό πολιτικῶν προθέσεων, φιλοσοφικῶν ἐννοιῶν καί γνήσιων ρητορικῶν σχημάτων (δρίθουν στόν Σάρτρ). ‘Αλλά κυρίως, τό ὕφος εἶναι κατά κάποιο τρόπο ἡ ἀρχή τῆς γραφῆς: ἔστω καί δειλά, ἐκτεθειμένο σέ μεγάλους κινδύνους ἐνσωμάτωσής, ἐγκαινιάζει τή βασιλεία τοῦ σημαίνοντος.

‘Ο κύκλος τῶν ἀποσπασμάτων

Γράφω ἀποσπασματικά: τά ἀποσπάσματα γίνονται τότε λιθάρια στήν περιφέρεια τοῦ κύκλου: ἐκτίθεμαι κυκλικά: ὅλο μου τό μικρό σύμπαν σέ ψίχουλα· στό κέντρο, τί;

Τό πρῶτο του κείμενο ἢ περίπου τό πρῶτο (1942) φτιάχτη-

κε ἀπό ἀποσπάσματα· ὅμως αὐτή ἡ ἐπιλογή δικαιώνεται «γιατί ἡ ἀσυναρτησία εἶναι προτιμότερη ἀπό τήν τάξη πού παραμορφώνει» κατά Ζίντ. ‘Από τότε, πράγματι, δέν ἔλαψε νά ἀσκεῖ τή συντομογραφία: μικρές εἰκόνες στίς *Μυθολογίες* καί τήν *Αὐτοκρατορία τῶν σημείων*, ἄρθρα καί πρόλογοι στά *Κριτικά δοκίμια*, συντμήσεις-συρραφές στό *S/Z*, τιτλοφορημένες παράγραφοι στό *Μισελέ*, ἀποσπάσματα στόν *Σάντ II* καί τήν *Ἀπόλαυση τοῦ Κειμένου*.

Τό κάτω, τό ἔβλεπε ἤδη σάν μιᾷ σειρά ἀποσπασμάτων, ἕνα ἄθροισμα θεαμάτων, γιατί «στό κάτω, καταληπτή εἶναι ἡ κάθε στιγμή, ὅχι ἡ διάρκεια» (ΜΥ, 14)· παρατηροῦσε μέ ἐκπληξη καί ἰδιαίτερη ἀγάπη αὐτό τό ἀθλητικό τέχνημα, νά ὑποτάσσεται μέσα στήν ἴδια του τή δομή στό ἀσύνδετο καί τό ἀνακόλουθο, σχήματα τῆς διακοπῆς καί τοῦ βραχυκυκλώματος.

Τό ἀπόσπασμα ὅχι μόνο εἶναι ἀποκομμένο ἀπό τά γύρω του, ἀλλά ἀκόμα καί στό ἐσωτερικό του κυριαρχεῖ ἡ παρατακτικότητα. Αὐτό φαίνεται καθαρά ἀν σχηματίσετε τό εὐρετήριο αὐτῶν τῶν μικρῶν κομματιῶν· γιά καθένα ἀπ’ αὐτά τό ἄθροισμα τῶν παραπομπῶν εἶναι ἑτερόκλητο· εἶναι σάν παιχνίδι ὁμοιοκαταληξίας: «‘Εστῶσαν οἱ λέξεις: *ἀπόσπασμα*, *κύκλος*, *Ζίντ*, *κάτω*, *ἀσύνδετο*, *ζωγραφική*, *πραγματεία*, *Zen*, *intermezzi*· φανταστεῖτε ἕνα λόγο πού νά μπορεί νά τίς συνδέσει». ‘Ελοιπόν, ἀπλούστατα θά εἶναι τοῦτο τό ἀπόσπασμα. Τό εὐρετήριο ἑνός κειμένου δέν εἶναι λοιπόν μόνο ἕνα ὄργανο ἀναφοράς· εἶναι τό ἴδιο ἕνα κείμενο, ἕνα δεῦτερο κείμενο πού εἶναι τό ἀνάγλυφο (ὑπόλειμμα καί τραχύτητα) τοῦ πρώτου: ὅ,τι εἶναι παραληρηματικό (διακεκομμένο) στή λογική τῶν φράσεων.

Μή ἔχοντας ζωγραφίσει παρά κηλιδωτές μουντζούρες, ἀποφασίζω ν’ ἀρχίσω μιᾷ τακτική καί ὑπομονετική μαθητεία στό σχέδιο· προσπαθῶ νά ἀντιγράψω μιᾷ περσική σύνθεση τοῦ 17ου αἰῶνα («Εὐγενής στό κυνήγι»)· διαπιστώνω ὅτι, ἀντί νά προσπαθῶ νά ἀναπαραστήσω τίς ἀναλογίες, τήν ὀργάνωση, τή δομή, παρασύρομαι νά ἀντιγράψω καί συμπλέκω ἀπλοϊκά λεπτομέρεια μέ λεπτομέρεια· ἀπ’ ὅπου τά ἀπεσοδόκητα: ἡ γάμπα τοῦ καβαλάρη ξαναδρίσκεται κρεμασμένη ἀκριβῶς πάνω ἀπό τό στήθος τοῦ ἀλόγου, κλπ. Κοντολογίς, προσχωρῶ προσθετικά καί ὅχι διαγραμματικά· προηγείται μέσα μου ἡ (πρωταρχική) ἐφεση γιά τή λεπτομέρεια, τό ἀπόσπασμα, τήν *ὀρμητική κίνηση*, καί εἶμαι ἀνίκανος νά τήν ὀδηγήσω σέ μιᾷ «σύνθεση»: δέν ξέρω νά ἀναπαριστῶ «τίς μάζες».

‘Επειδή τοῦ ἀρέσει νά δρίσκει, νά γράφει *ξεκινήματα*, τείνει νά πολλαπλασιάζει αὐτή τήν ἀπόλαυση: νά γιατί γράφει ἀποσπάσματα: ὅσα τά ἀποσπάσματα, τόσα τά ξεκινήματα, τόσες οἱ ἀπολαύσεις (ἀλλά δέν τοῦ ἀρέσουν τά τελειώματα, ὁ κίνδυνος τῆς ρητορικῆς κατακλείδας εἶναι πολύ μεγάλος: φόβος μή δέ ξέρεי ν’ ἀνισταθεῖ στήν *τελευταία λέξη*, στήν τελική ἀπόκριση).

Τό Ζεν ανήκει στο βουδισμό *iorin*, μέθοδος του απότομου, διαχωρισμένου και διακεκομμένου ανοίγματος (τό *Kien* είναι, αντίθετα, ή μέθοδος της βαθμιαίας πρόσβασης). Τό απόσπασμα (δπως τό *haiku*) είναι *iorin*: συνεπάγεται μιά άμμεση ήδονή: είναι μιά φαντασίωση του λόγου, μιά χασμωδία του πόθου. Μέ τη μορφή σκέψης — φράσης, ό σπόρος του αποσπάσματος σās έρχεται όπουδήποτε: στο καφενείο, στο τραίνο, μιλώντας μ' ένα φίλο (ξεπετιέται άπ' ό,τι εκείνος ή εγώ λέμε): θγάζετε λοιπόν τό σημειωματάριό σας, όχι για να σημειώσετε μιά «σκέψη», αλλά κάτι σάν κρούση, αυτό που άλλοτε θά τόλεγαν «στίχο».

Τί, όταν κανείς τοποθετεί στη σειρά τά αποσπάσματα, είναι αδύνατη ή όποια οργάνωση; Ναι: τό απόσπασμα είναι σάν τη μουσική ιδέα ενός κύκλου (*Bonne Chanson, Dichterliebe*): κάθε κομμάτι είναι αὐταρκές, και ώστόσο δέν είναι ποτέ παρά τό διάκενο των γειτονικών του: τό έργο φτιάχνεται από τά παραλειπόμενα. Ό άνθρωπος που κατάλαβε καλύτερα και έφάρμοσε την αισθητική του αποσπάσματος (πρίν από τόν Βέμπερν), ίσως είναι ό Σούμαν: ονόμαζε τό απόσπασμα «*intermezzo*»· πολλαπλασίασε στα έργα του τά *intermezzi*: ό,τιδήποτε παρήγαγε ήταν τελικά *εμβόλιμο*: αλλά ανάμεσα σε τί; Τί σημαίνει μιά άμιγής σειρά άσυνχειών;

Τό απόσπασμα έχει τό ιδεώδες του: μιά ύψηλή συμπύκνωση, όχι σκέψης ή σοφίας ή αλήθειας (δπως στο 'Απόφθεγμα), αλλά μουσικής: στην «άνάπτυξη», αντιπαρατίθεται ό «τόνος», κάτι έναρθρο και τραγουδιστό, ένας τρόπος έκφορας του λόγου: εδώ κυριαρχεί τό *ήχώχρωμα*. Σύντομη κομμάτια του Βέμπερν: άρρυθμία: πόση κυριαρχία του ύλικού προϋποθέτει αυτή ή *σύντμηση*!

Τά σώματα που περνούν

«Μιά βραδιά, μισοκοιμισμένος στον πάγκο κάποιου μπάρ...» (ΑΠΚ, 79). Νά λοιπόν τί έκανα σ' εκείνο τό «στέκι» της Ταγγέρης: κοιμόμουνα λίγο. Όμως τό στέκι, στή μικροκοινωνιολογία των πόλεων, φημίζεται σάν τόπος εγρήγορης και δράσης (υποτίθεται ότι μιλάς, επικοινωνείς, συναντάς, κλπ): αντίθετα τό στέκι εδώ είναι τόπος ήμ-απουσίας. Ό χώρος αυτός δέν είναι άδειος από σώματα, βρίσκονται μάλιστα πολύ κοντά σου, και αυτό είναι τό σημαντικό: αλλά τά σώματα αυτά, ανώνυμα, μέ τίς ανεπαίσθητες κινήσεις τους, μ' αφήνουν σε μιά κατάσταση όκνηρίας, άνευθυνότητας και δισταγμού: όλοι βρίσκονται εκεί, κανείς δέ μου ζητάει τίποτα, κερδίζω και στα δυό ταμπλώ: στο στέκι, τό σώμα του άλλου δέν μετατρέπεται ποτέ σε «πρόσωπο» (ληξιαρχικό, ψυχολογικό, κοινωνικό, κλπ): μου προτείνει την περιδιάδασή του, όχι τό διάλογό του. Σά φάρμακο ειδικά προσαρμοσμένο στον οργανισμό μου, τό

μαγαζί μπορεί τότε να γίνει ό τόπος εργασίας των φράσεών μου: δέν όνειρεύομαι, φρασεολογώ: είναι ή παρατήρηση και όχι ή ακρόαση του σώματος που άποκτά μιά λειτουργία *έπιτακτική* (λειτουργία έπαφής), τώρα, ανάμεσα στην παραγωγή της λαλιάς μου και τό διστακτικό πόθο άπ' όπου αυτή τρέφεται, μιά σχέση διέγερσης, όχι μηνύματος. Τό στέκι, εν όλίγοις είναι τόπος οὐδέτερος: είναι ή οὐτοπία του τρίτου όρου, ή παρέκκλιση από τό υπερβολικά καθαρό ζεύγος: *μιλώ/σιωπώ*.

Στό τραίνο, έχω ιδέες: κυκλοφορούν γύρω μου, και τά σώματα που περνούν ενεργούν σάν διευκολυντικά. Στο αεροπλάνο, είναι έντελώς τό αντίθετο: είμαι άκίνητος, σιδαγμένος, τυφλός, τό σώμα μου και άρα ό νους μου, είναι νεκρά: δέν έχω στή διάθεσή μου παρά τό πέραςμα του στίλδοντος και άπόντος σώματος της αεροσυνόδου, να κυκλοφορεί σάν μιά αδιάφορη μητέρα ανάμεσα στις κούνιες ενός φυλακτηρείου βρεφών.

Πληθυντικός, διαφορά, σύγκρουση

Καταφεύγει συχνά σ' ένα είδος φιλοσοφίας, που άόριστα ονομάζεται *πλουραλισμός*.

Ποιός ξέρει αν αυτή ή έμμονή στον πληθυντικό δέν είναι ένας τρόπος να άρνηθεί τη σεξουαλική διαδυκότητα; Δέν πρέπει ή αντίθεση των φύλων να είναι ένας νόμος της Φύσης: πρέπει λοιπόν να διαλυθούν οι αντιπαραθέσεις και τά ύποδείγματα, να πολλαπλασιοποιηθούν ταυτόχρονα τά νόηματα και τά φύλα: τό νόημα θά τείνει στον πολλαπλασιασμό του, στο διασκορπισμό του (στή θεωρία του κειμένου), και τό φύλο δέν θά παγιδευτεί σε καμιά τυπολογία (θά ύπάρχουν, για παράδειγμα, μόνο όμοφυλοφιλίες που ή πολλαπλότητά τους θά διαταράσσει κάθε συγκρατημένο, κεντροθετημένο λόγο, σε τέτοιο βαθμό που του φαίνεται σχεδόν άχρηστο να μιλήσει γι' αυτό).

Τό ίδιο, ή διαφορά, λέξη έμμονη και πολυπαινεμένη, αξίζει κυρίως γιατί απαλλάσσει ή υπερισχύει της σύγκρουσης. Ό σύγκρουση είναι σεξουαλική, σημασιολογική· ή διαφορά είναι πληθυντική, αισθησιακή και κειμενική: τό νόημα, τό φύλο είναι άρχές κατασκευής και συγκρότησης· ή διαφορά είναι ή ίδια ή όψη της σκόνης που άπλώνεται, του διασκορπισμού, του καθρεφτισματος· δέν πρόκειται να ξαναβρούμε πιά, στην άναγνώση του κόσμου και του ύποκειμένου, αντιθέσεις, αλλά ξεχειλίσματα, ύφαρπαγές, φυγές, διολισθήσεις, μεταθέσεις, έκτροχιασμούς.

Κατά τά λεγόμενα του Φρόυντ (*Μωυσής*), λίγη διαφορά οδηγεί στο ρατσισμό. Όλλά πολλές διαφορές απομακρύνουν από αυτόν, όριστικά. Νά εξισώνεις, δημοκρατικοποιείς, μαζικοποιείς, όλες αυτές οι προσπάθειες δέν κατορθώνουν να έξο-

βελίσουν «τὴν ἐλάχιστη διαφορά», σπόρο τῆς φυλετικῆς μισαλλοδοξίας. Νά πολλαπλασιάζεις, νά ἐκλεπτύνεις, αὐτό θάπρεπε, ἀσταμάτητα.

Ἡ ὕβρις

Ἀπεχθάνεται τοὺς ἐπινίκιους λόγους. Μὴ ἀνεχόμενος κα-
νενὸς τὴν ταπεινώση, ἀπ' τῆ στιγμῇ πού μιά νίκη διαφαίνεται
κάπου, ἐπιθυμεῖ νά μεταφερθεῖ ἄλλοι (ἂν ἦταν θεός, θά ἀνά-
τρεπε ἀδιάκοπα τίς νίκες – αὐτό ἐξ ἄλλου κάνει ὁ Θεός!).
Περνώντας στό ἐπίπεδο τοῦ λόγου, ἡ δικαιότερη νίκη γίνεται
μιά γλωσσική ἀπαξία, μιά ἴδρις: ἡ λέξη, ἀπαντημένη στόν
Μπαταίγ, πού μιλά κάπου γιά τίς ὕβρεις τῆς ἐπιστήμης, ἀπλώ-
θηκε σέ ὅλους τοὺς θριαμβικούς λόγους. Ὑφίσταμαι λοιπόν
τρεῖς ὕβρεις: τῆς Ἐπιστήμης, τῆς Δόξας, τῆς Στρατεύσης.

Ἡ Δόξα (λέξη πού συχνά θά ἐπανερχεται), εἶναι ἡ κοινὴ
Γνώμη, τὸ Πνεῦμα τῆς πλειοψηφίας, ἡ μικροαστικὴ Συναντίλη-
ψη, ἡ Φωνὴ τοῦ Φυσικοῦ, ἡ Βία τῆς Προκατάληψης. Μποροῦ-
με νά ὀνομάσουμε *δοξολογία* (λέξη τοῦ Λάιμπνιτς) κάθε τρόπο
ὀμιλίας προσαρμοσμένο στά φαινόμενα, στή γνώμη ἢ τὴν
πραχτική.

Θλιβόταν κάποτε πού ἀφέθηκε νά πτοηθεῖ ἀπὸ κάποια
εἶδη γλωσσῶν. Κάποιος λοιπόν τοῦ ἔλεγε: ναί, ἀλλά, ἂν δέν
εἶχε γίνει αὐτό, δέν θά εἶχατε μπορέσει νά γράψετε! Ἡ ὕβρις
κυκλοφορεῖ, σάν δυνατό κρασί, ἀνάμεσα στοὺς συνπότες τοῦ
κειμένου. Ἡ διακειμενικότητα δέν περιλαμβάνει μόνο κείμενα
λεπτόλογα ἐπιλεγμένα, κρυφο-ἀγαπημένα, ἐλεύθερα, διακριτι-
κά, γενναιοδωρα, ἀλλὰ ἐπίσης κείμενα κοινά, θριαμβικά. Μπο-
ρεῖτε νά εἰστε ὁ ἴδιος τὸ ἀλαζονικὸ κείμενο ἐνός ἄλλου
κειμένου.

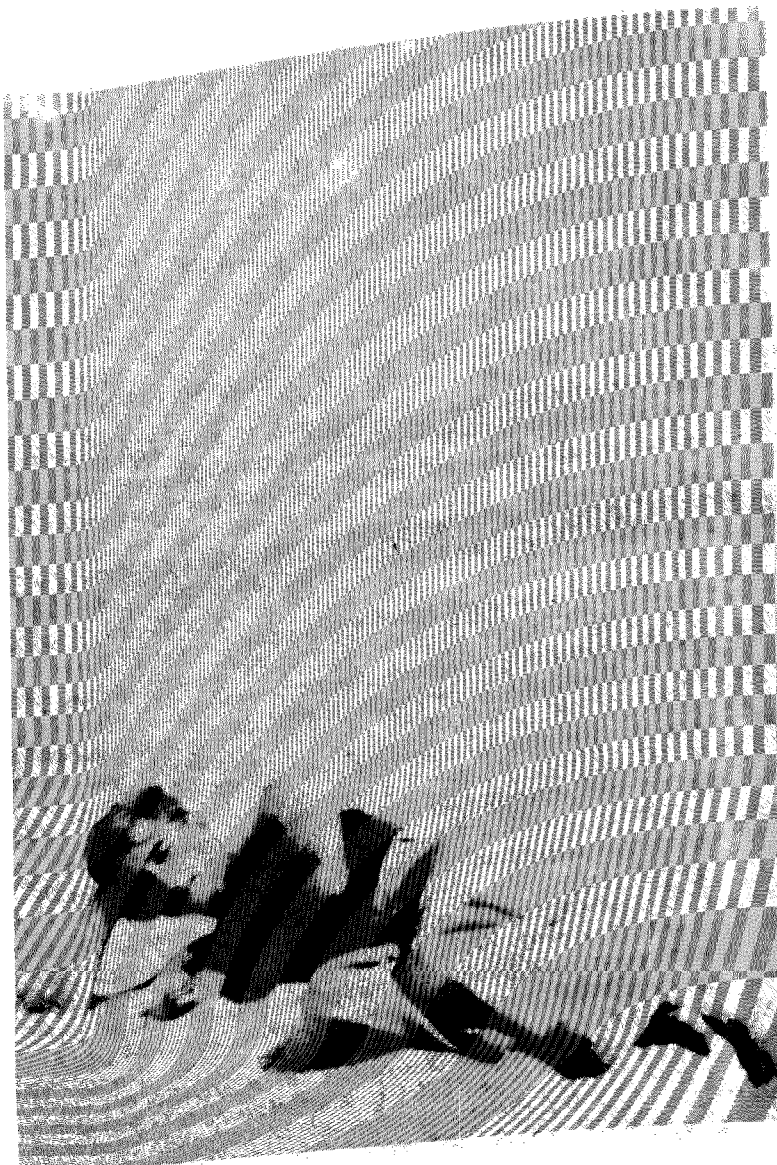
Δέν εἶναι πολὺ χρήσιμο νά λέμε «κυρίαρχη ἰδεολογία»,
γιατί εἶναι πλεονασμός: ἡ ἰδεολογία δέν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ
ἡ ἰδέα ἐφόσον κυριαρχεῖ (ΑΠΚ, 53). Ἀλλὰ μπορῶ νά ὑπερθε-
ματίσω ὑποκειμενικά καὶ νά πῶ: *ἀλαζονικὴ ἰδεολογία*.

Τί καιρὸ κάνει

Σήμερα τὸ πρωὶ μού λέει ἡ φουρνάρισα: *κάνει ἀκόμα
καλὸ καιρὸ! ἀλλὰ παρατραβάει ἡ ζέστη!* (οἱ ἄνθρωποι ἐδῶ
βρίσκουν πάντα ὅτι ὁ καιρὸς παραεῖναι καλός, παρακάνει
ζέστη). Προσθέτω: *καὶ τὸ φῶς εἶναι τόσο ὡραῖο!* Ἀλλὰ ἡ
φουρνάρισα δέν ἀπαντᾷ, καὶ γιὰ ἄλλη μιά φορά παρατηρῶ τὸ
δραχκυκλώμα τῆς γλώσσας, πού βρίσκει σίγουρα τὴν εὐκαι-
ρία νά ἐκδηλωθεῖ στίς πιὸ ἀσήμαντες συζητήσεις: καταλαβαίνω
πῶς τὸ νά *βλέπεις τὸ φῶς* καταδείχνει μιά ταξικὴ εὐαισθησία·
ἢ μᾶλλον, ἀφοῦ ὑπάρχουν «γραφικοί» φωτισμοὶ πού σίγουρα
ἔχει γευθεῖ ἡ φουρνάρισα, κάτι πού εἶναι κοινωνικά σημαδε-
μένο, εἶναι ἡ «ἀόριστη» θέα, ἡ θέα χωρὶς περίγραμμα, χωρὶς
ἀντικείμενο, *χωρὶς ἀπεικόνιση*, ἡ θέα μιᾶς διαφάνειας, ἡ θέα
μιᾶς μὴ-θέας (αὐτὴ ἡ ἀνεικονικὴ ἀξία πού ὑπάρχει στὴν καλὴ
ζωγραφικὴ καὶ δέν ὑπάρχει στὴν κακὴ). Ἐν ὀλίγοις, τίποτα
πιὸ πολιτισμικὸ ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα, τίποτε πιὸ ἰδεολογικὸ
ἀπὸ τὸ τί καιρὸ κάνει.

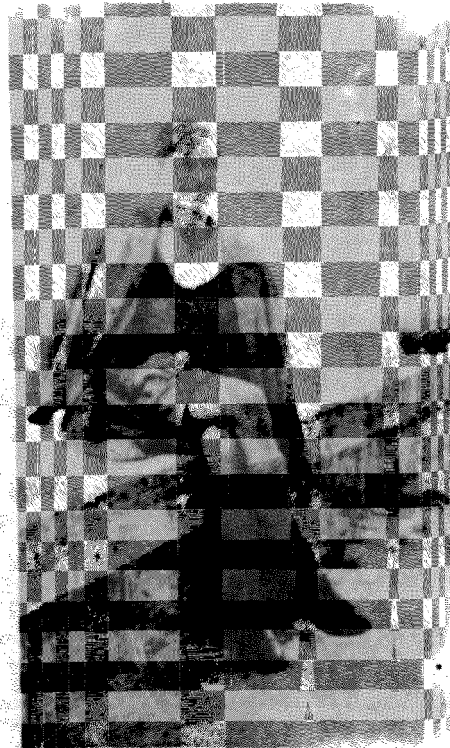
Τὸ κείμενο σά σύμπτωμα

Τί πρέπει νά κάνω ὥστε καθένα ἀπ' αὐτά τὰ ἀποσπάσματα
νά μὴν εἶναι ποτέ παρὰ ἓνα *σύμπτωμα*; – Εἶναι ἀπλό: ἀφεθεῖτε,
παλινδρομῶστε.

«Εμείς, πάντα εμείς»...

...κοντά στους φίλους.

Ἀπότομη μεταλλαγή του κορμιού (στήν έξοδο του σανατορίου): περνάει (ή πιστεύει ότι περνάει) από την ισχνότητα στη εύσαρκία. Ἐκτοτε, διαρκής αγώνας μ' αυτό τό κορμί για ν τοῦ ξαναδώσει τήν οὐσιαστική του ισχνάδα (φανταστικό διανοούμενο: ν' ἀδυνατίζεις είναι ἡ ἀπλοῦκή πράξη τοῦ νά θέλει — νά εἶσαι — ἔξυπνος).

Τό κορμί μου ἐλευθερώνεται ἀπό κάθε φανταστικό, μόνο δι ξαναβρίσκει τό χώρο τῆς ἐργασίας του. Αὐτός ὁ χώρος εἶν παντοῦ ὁ ἴδιος, ὑπομονετικά προσαρμοσμένος στήν ἥδονή τῆ ζωγραφικῆς, τῆς γραφῆς, τῆς ταξινόμησης.

ÉCOLE FRANÇAISE
DES HAUTES ÉTUDES

PARIS

pour l'enseignement
des langues anciennes et modernes
et des sciences

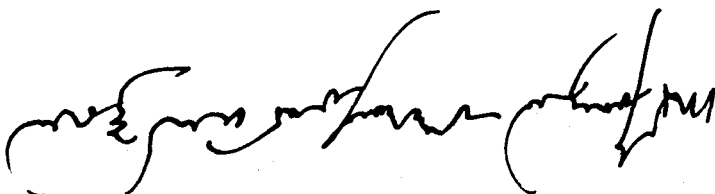

Σπατάλη

Τό άσκοπο γράφημα...

...ή τό σημαίνον χωρίς τό σημαινόμενο.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

12 Νοέμβρη 1915. Γεννήθηκε στο Cherbourg, από τόν Louis Barthes, σημαιοφόρο του ναυτικού που σκοτώθηκε τόν επόμενο χρόνο σέ μιά ναυμαχία στή Βόρεια Θάλασσα, καί τήν Henriette Binger.

1916–1924: παιδικά χρόνια στή Bayonne.

1924–1934: σπουδάζει στά λύκεια Montaigne καί Louis - le-Grand, στό Παρίσι.

1934–1935: πνευμονική φυματίωση· θεραπευτική άγωγή στά Πυρηνάια.

1935–1941: Σορβόννη, πτυχίο κλασικών γραμμάτων· ίδρυση ομάδας άρχαίου θεάτρου· καθηγητής σέ λύκειο στό Biarritz, μετά στό Παρίσι.

1941–1947: ύποτροπή τής φυματίωσης, διαμονές σέ σανατόρια.

1948–1950: λέκτωρ τών γαλλικών στό Βουκουρέστι καί τήν 'Αλεξάνδρεια.

1950–1952: στή γενική διεύθυνση τών πολιτιστικών σχέσεων, ύπηρεσία εκπαιδεύσεως.

1952–1954: έρευνήτης στό C.N.R.S (λεξικολογία).

1954–1955: λογοτεχνικός σύμβουλος στίς εκδόσεις L' Arche.

1962: διευθυντής σπουδών στήν Ecole Pratique des Hautes Etudes («Κοινωνιολογία τών σημείων, συμβόλων καί αναπαραστάσεων»).

1964–1965: διαμάχη γιά τή «Νέα Κριτική».

1966: επισκέπτης καθηγητής στίς Η.Π.Α.

1970: διαλέξεις στό πανεπιστήμιο του Rabat.

1977: καθηγητής στό Collège de France (λογοτεχνική σημειολογία).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Βιβλία

Le degré zéro de l' écriture (: 'Ο βαθμός μηδέν τής γραφής), Paris, Seuil, «Pierres vives», 1953. Σέ βιβλίο τσέπης, μέ τό *Éléments de sémiologie*, Paris, Gonthier, «Médiations», 1965·μέ τό *Nouveaux essais critiques*, Paris, Seuil, «Points», 1972. 'Ελληνική μετάφραση στίς 'Εκδόσεις 70, 'Αθήνα 1971.

Michelet par lui-même (: 'Ο Μισελέ από τόν ίδιο), Paris, Seuil, «Écrivains de toujours», 1954.

Mythologies (: Μυθολογίες), Paris, Seuil, «Pierres vives», 1957. Σέ βιβλίο τσέπης, Paris, Seuil, «Points», 1970, μέ καινούργιο πρόλογο. 'Ελληνική μετάφραση στίς εκδόσεις Ράππα, 'Αθήνα '79.

Sur Racine (: Γιά τό Ρακίνα), Paris, Seuil, «Pierres vives», 1963. *Essais critiques* (: Κριτικά δοκίμια), Paris, Seuil, «Tel Quel», 1964. 6η έκδοση μέ καινούργιο πρόλογο.

Éléments de sémiologie (: Στοιχεία σημειολογίας), σέ βιβλία τσέπης μέ τό *Le Degré zéro de l' écriture*, Paris, Gonthier, 1965. *Critique et vérité* (: Κριτική καί 'Αλήθεια), Paris, Seuil, «Tel Quel», 1966. 'Ελληνική μετάφραση στίς εκδόσεις Καστανιώτη, 'Αθήνα 1972.

Système de la mode (: Σύστημα τής Μόδας), Paris, Seuil, 1967. S/Z, Paris, Seuil, «Tel Quel», 1970.

L' Empire des signes (: 'Η Αυτοκρατορία τών σημείων), Genève,

Skira, «Sentiers de la création», 1970.

Sade, Fourier, Loyola (: Σάντ, Φουριέ, Λογιόλα), Paris, Seuil, «Tel Quel», 1971. 'Ελληνικά στίς εκδόσεις 'Ακμων, 'Αθήνα 1977.

La Retorica antiqua (: 'Η άρχαία ρητορική), Milan, Bompiani, 1973 (γαλλική έκδοση στό: «Communications», 16, 1970).

Nouveaux essais critiques (: Νέα κριτικά δοκίμια), σέ βιβλίο τσέπης μέ τό *Le Degré zéro de l' écriture*, Paris, Seuil, «Points», 1972.

Le plaisir du texte (: 'Η άπόλαυση του κειμένου), Paris, Seuil, «Tel Quel», 1973. 'Ελληνικά στίς εκδόσεις Ράππα, 'Αθήνα 1977.

Roland Barthes, Paris, Seuil, «Écrivains de toujours», 1975.

Fragments d' un discours amoureux (: 'Αποσπάσματα ενός έρωτικού λόγου), Paris, Seuil, «Tel Quel», 1977. ('Ετοιμάζεται στά έλληνικά από τίς εκδόσεις Ράππα).

Leçon (: Μάθημα), Paris, Seuil, 1978. 'Ελληνικά από τίς εκδόσεις Ράππα, 'Αθήνα 1979.

Sollers écrivain (: 'Ο συγγραφέας Σολλέρ), Paris, Seuil, 1979.

La chambre claire (: 'Ο φωτεινός θάλαμος), Paris, Cahiers du cinéma, Gallimard, Seuil, 1980.

Β. Πρόλογοι, συμβολές, άρθρα

Πλήρη βιβλιογραφία τών άρθρων του Μπάρτ ως τό τέλος του 1973 μπορεί νά βρεί κανείς στό βιβλίο του S. Heath, *Vertige du déplacement, lecture de Barthes*, Paris, Fayard, 1974. Γιά τά πιό πρόσφατα άρθρα του, βλ. τή βιβλιογραφία που συνέταξε ό ίδιος στό βιβλίο του Roland Barthes, Paris, Seuil, 1975. σελ. 186–187.

Γ. Έργα καί τεύχη περιοδικών αφιερωμένα στον Ρολάν Μπάρτ

Mallac (Guy de) et Eberbach (Margaret), *Barthes*, Paris, Editions universitaires.

Calvet (Louis-Jean), *Roland Barthes, un regard politique sur le signe*, (Ρολάν Μπάρτ, ένα πολιτικό βλέμμα πάνω στό σημείο).

Heath (Stephen), *Vertige du déplacement, lecture de Barthes*, ('Ιλιγγος τής μετάθεσης, ανάγνωση του Μπάρτ), Paris, Fayard, «Digraphe», 1974.

'Αφιέρωμα του περιοδικού «Tel Quel», 47, φθινόπωρο 1971.

'Αφιέρωμα του περιοδικού «L' Arc», 56, 1974.